

O`QUV JARAYONIDA O`QUVCHILAR BILIMINI TEKSHIRISH VA BAHOLASHNING AHAMIYATI VA VAZIFASI

Baykabilov Userbay Alimxanovich

Ilmiy rahbar

Kuvanicheva Nurjamal Nurseyit qizi

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti Qozoq tili va
adabiyoti talabasi*

Annotatsiya: *Maktabda o`quvchilar bilimini tekshirish turlaridan foydalanib, o`quvchilarning fan bilimlaridan nimani egallaganliklarini tekshiribgina qolmay, balki o`zlashtirilgan bilimlardan mustaqil foydalanish, ijodiy mehnat qilish, bundan tashqari o`qish va nutqqa chuqurroq qarashga imkon yaratamiz, ijobiy xulq-atvor, odob-axloq, estetika va hokazolarni shakllantirish, axloqiy me'yorlarni singdirish va tarbiyaga e'tibor berish.*

Kalit so'zlar: *ijtimoiy-tarixiy hodisa, dars, chora sifati, ko'nikma va malakalari.*

Ta'lim-tarbiya o'ta murakkab ijtimoiy-tarixiy hodisa bo'lib, u boshqa dunyolarda o'ziga xos bo'lib, uning sharoitini bilish istagini bildirmagan olimlar kam. Ta'limning ijtimoiy hayotda alohida sohaga aylanishi davri jamiyat hayotiy faoliyatidan ajralib, ta'lim va tarbiyani, bilim va ijtimoiy tajribani avloddan avlodga o'tish jarayonini amalga oshiradigan maxsus kasbiy shaxslarning paydo bo'lishi bilan boshlanadi. Ta'limning shaxsiy qiymati har bir kishi uchun har xil. Bu, ayniqsa, o'z-o'zini tarbiyalash darajasi va sifatida namoyon bo'ladi. Ilmiy bilimlarning tabaqalanishi, ularning uzluksiz rivojlanishi ta'lim mazmuniga keng amaliy va nazariy materiallarni qo'shishni taqozo etadi. Ammo maktabda dars vaqtining chegaralanganligi sababli zamon talabidan kelib chiqadigan bilimlarni farqlash va tanlash muammolari yuzaga keldi. O`qituvchining dars tizimida o`qitishning turli usullaridan foydalana olishi, o`quvchilarning olgan bilimlarini tekshirishi o`qitish jarayonini to`g`ri tashkil etishni tavsiflaydi. L. N. Tolstoy shunday deydi: "Qanday o`qituvchi bo'lishidan qat'i nazar, metodlarni ko'proq o'rganishga harakat qilish va ularni yordamchi chora sifatida qabul qilish kerak. Darsni tushunishda talaba qanday qiyinchilik tug'dirmasin, buni o`quvchining kamchiligi, o`qitishdagi o'zimning kamchiligim deb qabul qilish kerak. U yangi usullarni ixtiro qilish qobiliyatini rivojlantirishga intilishi kerak." Shunday ekan, har bir o`qituvchi darsga tayyorgarlik ko'rayotganda o`quv materialini o`quvchilarga qanday o'rgatish borasida doimiy ravishda ijodiy ish olib borishi, o`quvchi bilimini to`g`ri tekshirishi lozim. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini tekshirishda ushbu nazorat va baholash uning zarur tarkibiy qismi hisoblanadi. O`qituvchining dars tizimida uni to`g`ri tashkil qila

olishi ko'p hollarda ta'lim jarayoni muvaffaqiyatining ijobiy kafolati hisoblanadi. Buning uchun o'qituvchi doimiy ravishda o'quvchining o'quv materialini o'zlashtirish darajasi, sifati va hajmini aniqlab borishi kerak. Bu yo'nalishda dars tizimida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini tekshirish, nazorat qilish va baholash juda muhimdir. Monitoring yordamida nazariy bilimlarni egallash sifati, malaka va malakalarning shakllanish darajasi aniqlanadi. Tekshirishning tematik turini tashkil etishning amaliy masalalari P. Gorbunov, E. S. Bereznyak, V. I. Ivashchenko, A. K. Isokov, E. I. Perovskiy, N. V. Chertinskiy, V. O. Onishchuklarning ilmiy-pedagogik ishlarida tahlil qilingan.

Tekshirish va nazoratni tashkil etishning individual uslubiy masalalari bo'yicha M.R.Rvov, N.N.Svetlovskiy, A.P.Pyshkalo, T.L. nazariy tahlil qildi. Shulardan kelib chiqib, ko'rib chiqilayotgan pedagogik muammoning nazariy jihati yetarli darajada o'rganilgan, degan xulosaga kelish mumkin. Chunki "tekshirish", "nazorat qilish", "baholash"ni tashkil etishning ma'nosi, ularning ta'lim jarayonida vazifasi, shakl va usullari belgilab berildi. Ilmiy pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish asosida ushbu muammoning shakllanish va rivojlanish dinamikasini bir necha bosqichlarga bo'lish mumkin. 20- yillarda o'quv jarayoni tizimida uy vazifalari, bilim va imtihonlarni baholash ko'rib chiqilmagan, buning natijasida o'qituvchi tomonidan o'quvchilarning o'zlashtirish sifatini nazorat qilish o'rniga "o'z-o'zini nazorat qilish"ning o'quv jarayoniga asoslanib turlari paydo bo'ldi. «brigada-laboratoriya» usuli tizimi keng jalb etildi. Bu bir holatda ish natijalari ustidan nazoratning yo'qligi, mas'uliyatning yo'qligiga olib kelgan bo'lsa, ikkinchi holatda ta'lim sifatining pasayishiga salbiy ta'sir ko'rsatdi. 30-yillarda u ta'lim, bilim, malaka (E.V. Guryanov) va ta'lim faoliyati (P.G. Ananiev) natijalarini kuzatishga katta e'tibor bera boshladi. 1940-1960-yillarda ushbu masala bo'yicha mahalliy ilmiy va amaliy tajribani to'plashga harakat qilindi. U erda bilim testi (E.I. Petrovskiy) talabalarning nazorati sifatida ko'rib chiqildi. Talabalarni nazorat qilish va tekshirish: agar u o'qitish va tarbiyalash uchun mo'ljallangan bo'lsa, unda uning rivojlanish faoliyati o'ylangan. 80-yillardan boshlab ta'lim mazmuni, usullari va natijalarini hisobga olish, nazorat qilish va baholash faoliyatining didaktik-uslubiy asoslari tahlil qilindi va amalga oshirildi. Uning haqqoniyligi va haqqoniyligini oshirish, erishilgan natijalarni hisobga olishning qat'iy va tartibli tizimi bo'yicha ishlar boshlab yuborildi. Biroq, bugungi kunda ta'lim nazariyasida bilimlarni tekshirish yoki baholashning ma'nosi va usullari haqida hali ham umumiy fikr mavjud emas.

ADABIYOTLAR:

1. Абдиреймова Т. Қазақ тілін проблемалы оқытудың тиімді жолдары. (Оқу - әдістемелік қолданба) Нөкіс, 2009.

2. Айсина Майра. Оқыту - білім мен тәрбие өзегі // Қазақстан мектебі.
– 2006. - No 2. – 28.

3. Алдабергенова Ж.Д. Оқу әдістерін тиімді қолдана білу // Сынып
жетекшісі. - No 2. –.

